

PRVOMAJSKI TELOVADNI NASTOPI in njih pomen

Kdo se ne spominja še danes nekdanjih nastopov v dobi pred prvo svetovno vojno, ko je na Opčinah vrela naša mladina in ko se je zgnil tja kaj ne samo ves slovenski Trst, ampak vsa kraška okolica tja do Vipavske doline in goriske okolice. To je bil dan moralne globine in fizične sile naše tedanje mladine, ki je tistemu gledalcem pokazala pomen in resnico že starega latinskega reka, da živi zdrav duh le v zdravem telesu in da je mogoče doseči ravnotežje med duhom in telesom, a če govorimo filozofsko, da je mogoče ustvariti pravilno ravnotežje tako imenovanega psihičnega dualizma le tedaj, če razvija človek harmonično duha in sile.

Pri vsej revščini in plitkosti tedanjega javnega življenja — stala je se Avstrija in na Balkanu se je komaj jelo bliskati — se je mladina nekako podzvestno zavedala, da se bližajo težki časi, ki bodo zahtevali ravno od mladega človeka zrelost, pogum in poštenost. Mladina je čutila, da Olon Zupancič ni prav tedaj navdano izrekel svoj zgodovinski memento: «Po bliskovo gre vseh živih dan... doživljam ga, kdor je pripravljen nanj...».

Vsekakor je rod te dobe ustvaril prvi prepoved slovenske in jugoslovanske mladine. Po prvi vojni na današnjih domačih tleh v mejah tedanje Italije ni bilo več telovadnic in športnih igrišč; ostale so tri v peti našim nasprotnikom. Zato je omejena mladina svoje delovanje na idejne tečaje, ki jih je organizirala v zaklonih vaseh, hribih in gozovih. Umaknila se je zunanjim nastopom, poglobila pa je svojo notranjost in s tem se je bolj približala tpečim ljudem množicam. Tako se je pripravila na končno uro narodnosvobodilne borbe, ki je od začetka do konca zopet epopeja samo mladine njene ljubezni, poštenosti in njene idealizma za vse, kar je priročno in lepo!

Ni čudno, da se je mladina dosegla do velikih ciljev večkrat odrekala vsakdanjemu na brezvešni veseljačenju, da je raje oblikovala svojega značaja in že takrat zahtevali svojega človeka in telesnega razvoja v nekako asketiko, ki je bila za sintezo: «V mislih domovino, v srcu pogum in v pesti silo...».

Prvomajske zastave plapolajo v vetru

SLAVNA POT KP JUGOSLAVIJE

KPJ je edina v Evropi povedla svoje narode v zmagovito narodno-osvobodilno borbo

V preteklih dneh je potekla 32. obletnica ustanovitve Komunistične partije Jugoslavije. To obletnica nima svojega velikega pomena samo za jugoslovanske narode, ki korakajo pod zastavo svoje partije k socializmu, paš pa tudi za svetovno delavsko gibanje, ki se danes na pobudo KP Jugoslavije dviga v upor proti teoriji in praksi nezmožnosti tolnarstva marksizma iz Kremlja.

V vseh 32 letih svojega življenja je KP Jugoslavije doživljala težke notranje borbe, ki so jo preko napadov, umikov, porazov in zmag privedle preko narodnosvobodilne revolucije na čelo delavskih množic in na čelo države prisiljena v globoko ilegalno, v časi ilegalne se je morala KP boriti proti frakcijskemu, oportunističnemu, kapitalističnemu in grupističnemu, ki so ga v njene vrste zavleči predvojni socialdemokracije, ki so jo dolga leta borila v močno ovirala. Za odpravo oportunističnega in kapitalističnega delovanja je bila potrebna dolga borba in veliki napori, ki so jo privedli do zmag. Novo partijsko vodstvo, ki je nastopilo l. 1937, se je svojim uspešnim delovanjem upravičilo zaupanje jugoslovanskega delovnega ljudstva v partijo. Novo partijsko vodstvo s tot. Titom na čelu je imelo ob svojem nastopu pred seboj izredno nalogo: očistiti partijo ostankov frakcijskega, oportunističnega in kapitalističnega, organizacijsko utrditi in dvigniti ideološko in politično raven partije, združiti vse napredne sile v ljudsko fronto za borbo proti nejudskemu režimu in proti fašistični nevarnosti napada na državo. Pred stajanje zasedla jasno in principialno stališče: odprava vseh demokratskih sil v skupno propagando in agitacijo. Prav v tem obdobju je KP Jugoslavije pokazala tudi svoj intelektualni duh, ko je s prostovoljci iz Italije in na pomoč Čehoslovaki, prav tako tudi v 1936, pomagala španskemu ljudstvu v njegovi protifašistični borbi s čisto prostovoljci.

Vzorno etapo v razvoju KPJ predstavlja leto 1940, ki je pomenil znatno uspešno borbo proti fašizmu in protiborbeni politiki jugoslovanskega delavskega razreda. Po zaslugi tot. Tita in njegovih sodelavcev je KP dožejala fašistični napad na Jugoslavijo pripravljeno na oboroženo borbo. Bila je edina partija v Evropi, ki je povedla široko samostojno osvobodilno borbo, ki je prerasla

cija je ravno mladina. Kakor nam bo pokazalo ta dan delavstvo uspehe svojega organizacijskega dela in organizacijske moči, tako nam bo tudi današnji množični telovadni nastop mladine dokazal, koliko truda, dobre volje je vložila mladina v to, da bo slavje prvega maja uspešno čim lepše. Tudi to pot je vadila tedne in mesece podnevi in zvečer, ponavljala in ponavljala, dvakrat, trikrat ter s tem tekmovala v vztrajnosti, ki jo preneslo le jekleni živec, napete mišice in neizbrpna volja telovadca in športnika. Njihov duh ne prenese polovičarstva, njihovo geslo je — popolnost — in — do najvišjih ciljev.

Zato naj se vsakdo, ko bo danes opazoval prelivanje in valovanje barv, ko bo gledal prostost in eleganco teles, spomni, da stoji za vsemi temi pričaraniimi efekti, ki jih se posebno povzdigne veliko število nastopajočih, brezpogojna disciplina mladih ljudi, ki ne telovadijo danes samo zato, da izpeljejo samo neke vrste zabavne točke, ampak predvsem zato, da dokažejo, da živi v njih — kot v kolektiv in kot v posameznikih — duh zavesti, da ni nobeno delo, noben napor, nobeno poštovanje preveliko, ko gre za višje cilje, višje ideale, ki jih bo dočakal le tisti, ki je nanje pripravljen!

PRVI MAJ

Viharje zdaj ob prožnem nam koraku, zastave rdeče — zublji plamenice: ste pot kazale nam v najtežjem mraku, se z radosnih odsevanje nam lic! Iz mraka vstal je prazniški sijaj, iz borbe in krvi naš prvi maj.

Ko človek pozverinjen v napuhu zapisal nam je suženstvo in smrt, smo dvignili se uporniki po duhu, da čez eno zgrnemo mrtvaški prt. Ze vstaja novega človeka lik srce ljubeče je njegov glasnik.

Pregnali smo mračnastvo srednjeveško, svobodo odkupil si dragi; s krvjo milijonov, s toplo, vsečloveško, smo se pobratili čez vsa zemljo: v zapad od vzhoda, s severa na jug en srp naj žanje en naj orje plug!

Oglaš z vseh strani se pesem dela, kot strune so nam mišice in duh; tovarise nas je zavest prežela, da nam le v skupnosti enak je kruh: vsak sam za vse, za enega mi vsi usodo kujmo si srečnejši dni!

Beograd 1945.

IGO GRUDEN

Od skromnih začetkov do mogočnih proslav

O prvomajskih proslavah v Trstu od 1. 1905 do danes

Ker je zgodovina 1. maja istočasno tudi zgodovina prika razvoja delavskega gibanja posameznih dežel in krajev, ne bo odveč, če si v grobih obrisih ogledamo, kako so v raznih razdobjih praznovali delavski praznik v Trstu.

Ivan Regent pravi v svojih spominih (Ljudska pravica 1. 1947) med drugim: «V Trstu so 1. maj praznovali splošno, kar je bilo tedaj velika stvar. Imeli so bogato osrednjo knjižnico in brezvešni veseljačenju, da je raje oblikovala svojega značaja in že takrat zahtevali svojega človeka in telesnega razvoja v nekako asketiko, ki je bila za sintezo: «V mislih domovino, v srcu pogum in v pesti silo...».

Prvomajske zastave plapolajo v vetru

sov: «Danes je Prvi maj, praznik dela in antifasiističnega boja». Na najvišjih mestih, na zvonikih kjer je policija najmanj pričakovala, pa so plapolale zastave, ki so jih morali potem s težavo snemati, na katere pa samo streljali.

Mnogi so ilegale dneve 1. maja drago plačali, celo z življenjem. Pa je bilo treba ohraniti spomin na veliki praznik dela. Treba je bilo povedati, da se boj nadaljuje, da ni mogoče podreti, kar mora živeti. (Do sem Regent).

Leta 1945 so tudi po zaslugi tega podalnega boja prenehali ilegali 1. maji. Oboroženo jugoslovansko delovno ljudstvo je ob pomoči bataljonov tržaške «Delavske enotnosti» osvobodilo mesto poslednjih ostankov fašizma in tako je 1. maj poleg praznika dela postal tudi praznik osvoboditve. Tako blizu so nam naši vojni Prvi maji, da bi bilo skoraj odveč omeniti spomin nanje. Vendar moramo storiti to predvsem zato, da ne pozabimo kakšno silovito moč je tedaj predstavljal tržaško delovno ljudstvo. V letih 1946, 1947 in 1948 so stotisoči delavskih povzročali, prepovedali delavske pesmi in zbiranja, delavci so bili prisiljeni v ilegalno borbo v osvobodilni in protifašistični vojni. Na vse to se moramo spomniti tudi zato, da prav ob 1. maju še bolj spoznamo, kakšen zločin nad delovnim ljudstvom pri nas in povsod je bilo izdajstvo njegovih interesov prav s strani onih, v katerih je delovno ljudstvo videlo zaščitnike teh interesov. Po zlonamerni resoluciji Informbiroja je udarna moč delovnega ljudstva močno upadla in v nastali zmedbi je fašizem krepil svoje sile in tako objestneje dvigati glavo. To ga zdravo jedro tržaškega delovnega ljudstva se ni dalo zavesti in vsak 1. maj po tem konformističnem zločinu je vzporedno v ponovni afirmaciji progresivnih sil v Trstu.

Prvi maj, mednarodni praznik dela, pomeni eno največjih znamenj, ki so si jo izvojevali delavci vsega sveta v borbi za svojo gospodarsko, politično in socialno samostojnost. Z nastopom kapitalizma, ki se je razvilo v XIX. stoletju z naraščajočo industrio, so prišli za delavca hudi časi; bil je brez vsake pravice in ves na razpolago kapitalističnemu izkoriščevalcu. Muka in poči si je delavski razred utiral pot do svojih pravic. Prve vidnejše uspehe dosegal je v svoji hudi borbi v Angliji, kjer je parlament l. 1833, izdal poseben zakon, ki določa, da velja le 12 ur delavski dan za mladeniče od 13 do 16 let starosti, medtem ko smejo otroci pod 13 letom starosti delati le 8 ur dnevno, v naslednjih letih je isti zakon prinesel še znatna izboljšanja za delavce. Kakor v Angliji, tako zdelavino borbo delavcev tudi v Franciji in ostalih kapitalističnih industrializiranih državah. V Franciji se je po izbruhu re-

ROJSTVO DELAVSKEGA PRAZNIKA

Prvi maj, mednarodni praznik dela, pomeni eno največjih znamenj, ki so si jo izvojevali delavci vsega sveta v borbi za svojo gospodarsko, politično in socialno samostojnost.

Z nastopom kapitalizma, ki se je razvilo v XIX. stoletju z naraščajočo industrio, so prišli za delavca hudi časi; bil je brez vsake pravice in ves na razpolago kapitalističnemu izkoriščevalcu. Muka in poči si je delavski razred utiral pot do svojih pravic. Prve vidnejše uspehe dosegal je v svoji hudi borbi v Angliji, kjer je parlament l. 1833, izdal poseben zakon, ki določa, da velja le 12 ur delavski dan za mladeniče od 13 do 16 let starosti, medtem ko smejo otroci pod 13 letom starosti delati le 8 ur dnevno, v naslednjih letih je isti zakon prinesel še znatna izboljšanja za delavce. Kakor v Angliji, tako zdelavino borbo delavcev tudi v Franciji in ostalih kapitalističnih industrializiranih državah. V Franciji se je po izbruhu re-

volucije l. 1848, delovni borbenik znižal na 12 ur. Toda borba se je nadaljevala in delavstvo je zahtevalo osemurni delavnik. Do posebnosti ostrih revolucionarnih bojev delavskih množic je prišlo v Združenih državah Amerike, ki so tedaj preživljale težko gospodarsko krizo. Delavci so izkoristili do skrajnih meja; delali so 12 do 14 ur dnevno, medtem ko je bilo v Chicagu bilo 30 tisoč brez dela. Ze prve meseca v l. 1886 so se stavke vrstile drug za drugo. Tudi v Chicagu je bila napovedana stavka. Organizirali so zborovanje in med najvažnejšimi je bilo zborovanje 1. maja, na katerem je govoril najboljši govornik Spies. Nastopila je policija in streljala v množico, posledica česar so bili stiri mrtvi. Delavski množice so odgovorile s prostornim zborovanjem 4. maja.

Na ta dan so se v Chicagu zbrale velike množice delavcev in poslušale govor Spies na Fieldmanu, Govornika sta razložila pravičnost osemurnega delavnika in ožigosala zverstvo obnašanje policije. Nenadoma je policija okolišla množico in jo orožjem v roki vdržala na tleh. Vnel se je pretep, srednji hrupa pa je nekdo zagnal v množico granato. Policija je začela streljati in kmalu je na tleh ležalo preko sto ranjenih in mrtvih. Od vseh pripornikov so jih pridržali osem in začeli proti njim razpravo meseca junija. Razprava je trajala osem tednov. Ničde od obtožencev ni klonil glave pred stražniki delavskega razreda: njihova obramba je bila huda udarec in obtožba kapitalizma. Seden jih je bilo obsojenih na smrt, končno so zaradi razburjenja prebivalstva pomilostili še dva obtožena.

Ob zori 11. novembra 1886 so bili Spies, Fischer, Engel, in Parsons obsojeni v zaporniške grobje. Čudež Chicaga, medtem ko je Ling napravil spomnik za pre. Čičeški junaki so s svojo žrtvijo pokazali

vsem izkoriščanim in tlačanim pot v borbo za boljše življenje. V spomin čičeških žrtvij je postal 1. maj svetovni praznik. V Parizu l. 1889 sprejel naslednjo resolucijo: «Določa se velika mednarodna manifestacija, ki bo vselej dolocenega dne, se pravi, da bodo hkrati po vseh deželah in vseh mestih na dolocen dan zadržali delavci od oblasti, naj se delovni dan z zakonom omeji na osem ur in da se izpolnijo vsi sklepi mednarodnega kongresa v Parizu». Delavci naj bi prvič priredili tako manifestacijo l. maja 1890 in tako se je tudi zgodilo. Po večini takratnih najnaprednejših dežel je delavski razred tega leta prvič praznoval dan svoje revolucionarne moči in pregleda svojih borbenih vrst.

Na rečnih zastavah demokratskega razreda, ki so bile v letih 1890-1891, je bilo napisano: «Zahtevamo osemurni delavnik». Po nekaterih deželah, kakor na pr. v Avstriji, so zaradi zaostlatosti

1. MAJ PREŽIHOV VORANC

(IZ ZBIRKE "SOLZICE")

Bilo je takrat, ko sem se bické (ovce) pasel pod Uršijo goro. Vsako jutro mi je po usseh zvonila ponaredla Vodovnikova pesem:

Ob štirih zjutraj gori estanem in žem bické past. Oh kako bom vroče bické pasal, ko mam še komaj seden let.

Treba je bilo vstati ob zori in napasti bické do šole, ki se je začela ob devetih. Do šole pa je bilo dobre pol ure hoda. Jaz sem seveda spal kakor ubit in težko me je bilo ob tej uri spraviti pokonci. To se pravi, kadar me je budil oče, to ni bilo pretežko. Komaj sem začel njegov robati glas: «Halo, sonce je že nad Pohorjem!» sem že treščil iz postelje, čeprav sem vedel da sonca še dolgo ne bo nad Pohorjem. Če bi tega ne bil storil tako urno, bi mi bila iz postelje pomagala očetova težka roka.

Teže me je bilo spraviti pokonci, kadar me je klicala mati. Ta se je tiho priplazila do postelje in, ko me je videla, kako trdno spim, se je spet oddaljila po prstih in sepejala:

«Pet minut ga še pustim, saj je »sirotej...» Čez pet minut, ki so bile zame silno kratke, me je spet prišla klicati. Navadno sem jo silsil za prvikrat, toda sem se vedno potajlil. Tudi zdaj sem se zvil v kličoč in se delal, ko da bi najrdneje spal. Mati me je nekaj časa tiho opazovala, potem pa vzdihnila:

«Sirotej, kako bi se rad spali»

Počasi se je le odločila in me poklicala: «Bické se že derejo (blejejo)». Navadno me je morala klicati dva-ali trikrat, preden sem se skobacal iz postelje, ki je bila poselana morda le dvakrat v leto. Moja mati je imela zelo mehko srce in kadar me je klicala ona, sem pridobil vsaj pol ure. Mogoče je tudi oče imel mehko srce, toda tega nam otrokom ni smel pokazati, ker je bilo življenje naše družine pretrdo.

Bické pasti je bila huda reč. Pravega pašnika zanje ni bilo, ampak so se razprostirali ovčji pašniki po gozdovih, med ostrogovno in med trnjem, koder se goveja živina ni bila pastila. Na paši sem bil bos, ker ni bilo denarja za čevlje. Kadar je bila žival sitna, sem imel čisto okrvavele noge. Vrhu tega je bilo po jutrih tudi še mrazlo.

Nekoga jutra me je oče zelo zgodaj poklical. Zatrli bi je kakor zimom:

«Sonce je že nad Pohorjem!» Takoj sem tičal v hlače in se odpravil v hlev. O kakem soncu nad Pohorjem seveda še ni bilo sledu. Na vzhodu se je še komaj poznala jutranja zarja. Vrhu Uršije gor, ki sta bila še vsa zasnežena, se niti nitke šarela v skrajni luči sončne zarje, ampak sta mola v bledi odsev zarje, ki je vstajalo nekje na vzhodu.

«Kam pa naj ženem past?» sem vprašal očeta, ki je vsak dan sproti dočela past. «Na vrh boš gnal danes», mi je mrko odgovoril.

Na vrh! Srce mi je skoraj poskočilo od veselja. Na vrhu je bila pri nas najboljša in najudobnejša ovčja paša. Ta se je imenoval hrib nad domačijo, ki je bil porasel z drmo, to je s travo, ki so jo ovce imele najraje. Na pašniku so rasle bele breze, ki so bile podobne zelenim poseljem. Vmes je stalo nekaj velikih, orjaških macesnov, ki so se videli daleč naokrog.

Treba je bila brž na pašniku in sedaj se je začelo zame dobro življenje. Ovce so se začele pasti kakor uši in mi sploh ni bilo treba paziti nanje. Ako bi ne bilo premrzlo in premokro po tleh, bi se bil lahko ulegel in mirno zaspal. Toda bil sem že prebujen in moja zaspanost se je medtem dvignila nekam med vrhove macesnov, ki so moleli v sivkastomodro nebo. Zato sem začel opazovati, kako je okrog mene nastajalo lepo, vigradno jutro.

Pravkar sta zagorela vrhova dveh najvišjih gor v skrajnem plamenu. Gorele so skale in razpoke med čerui. Podoba me je nenadoma vsega prevzela, da sem bil kakor zamaknjen. Na mah sem pozabil na svojo utrujenost in nisem nimal stremel v gore, ki so se mi zdele vedno višje. Pod sneženimi vrhovi se je razprostiralo široko, temno pobočje, pokrito s planinskih lesom. V tem pobočju se je združevalo mnogo barv. Smrekove hoste so bile skoraj črne, tam pa, kjer so rastle bujke, je bilo še vse rjavo, kakaj bukev v taki višini se ni pričela zeleneti. Temnikasto ozadje pobočja je bilo prebrskano z blestečimi macei, ki so si pravkar nadevali svoj svetlozeleni pomladni nakit. Brez teh macesnov bi bila podoba gore še čisto mrtva.

Dolina pod goro je bila še zakrita z meglo, ki se je le počasi pogrezala vase. Nikjer se ni bilo polj in travnikov in prav nobene domačije ni bilo videti iz tega belega morja. Nas vrh je bil kakor samotni otok sredi jutrnjega kipenja. Včasih se je zdelo, da ga bodo meglene pene pogoltnile.

Kmalu pa sta začela rdeča vrhova obeh orjakov bledeti. Obenem so postajali svetlejši; tudi gozdovi pod gorami. Zdaj je dan začel hitro spreminjati lice cele dežele. Pohorska slemen so se ločila od vzhodnega neba, na severu pa so vrhovi Golice in njegove predgorja nekako dolgačasno moleli pod nebo. Dolinska megla, ki je se pred nekaj minutami, lizala do pasu širnih pobočij, se je nenadoma sesedla in skozi njo so se začele svetlikati lise obdelanega polja. Naših gor se ni več dotikala rdeča sončna zarja, ampak so bili vanje uprti prvi sončni žarki, ki so prihajali naravnost od velike, rdeče sončne krogle, ki se je nenadoma dvignila iznad pohorskih slemen.

Sedaj je nastopil prvi dan. Ves obširni prostor med nebom in zemljo, kolikor sem ga mogel zajeti s svojimi očmi, se je napolnil s pepelnostjo, skoraj prosojno barvo. Ta praznina svetloba je skrala vase dolinsko meglo, ki se je zmirno ločilo stiskala k zemlji in se skrivala med loge in travnike. Nadnaravno velika, orjaška drevesa so začela mrečiti iz meglenega dna, potem so prišli na vrsto rabovi valoviti doline, ki so razsekale meglo na nešteto podolgovatih jezikov, dokler se niso pokazale domačije, vrepovod raztržene, naposled pa se je prav na dnu doline pokazala mala vas z visokimi, gotičnim zvonikom.

Medtem ko se je spreminjala podoba doline, se je spreminjala tudi sonce. Ko je vzšlo izza Pohorja, je bilo podobno veliki, žareči krogli, potem pa je postajalo bledesje in manjše. Nazadnje se je obdalo z močnim

(Nadaljevanje na 4. strani)

NAJLEPŠI PRVI MAJ V TRSTU

Spomin na osvoboditev mesta izpod nacistične okupacije

V zgodovini Trsta in njegovega delovnega ljudstva ni datumov, ki bi se mogli po svojem pomenu primerjati s 1. majem 1945. Osvoboditev Trsta po jugoslovanskih četah ob soodelovanju oboroženih odporiških enot »Delavske enotnosti« je ločnica, ki ne prekinja samo žalostne dobe italijanske fašistične okupacije, temveč začne novo obdobje reševanja tržaškega uprašanja, ki je pristojno upoštevati dvojje: prvič, da živi na tem ozemlju sirjeno naseljeno slovensko prebivalstvo, da je Trst kot luka in trgovsko mesto produkti zaledja in kot tak nani naveden ter drugič, da živi v Trstu in na vsem ozemlju ljudstvo, ki je bilo skozi narodnostnoobolilni boj in ki se zaveda, da ima pravico soodločevanja pri lastni usodi.

Osvoboditev Trsta prav po jugoslovanskih armadi ima tako svoj globoki nacionalni in socialni značaj in prav zaradi tega je začutila italijanska irredentistična in fašistična reakcija potrebo, pred svetovno javnostjo zanikati jugoslovansko osvoboditev Trsta, pred tržaško javnostjo pa, da jim čim bolj oblažiti.

Ni naš namen ugotavljati, v kolikoli je italijanski reakciji ta posel uspel, če ji je sploh uspel. V bežnih orisih hočemo le obuditi spomin na ona zgodovinska dejstva okrog 1. maja, ki so resila Trst nacistične okupacije in italijanske nadoblasti.

Ko je 28. aprila 1945 proti večeru prešla komanda mesta Trsta radiografski poziv IX. korpusa za splošno vstajo v mestu, je bila vstaja pravzaprav že v teku. V noči so bile razorožene velike skupine nemških vojakov in članov CLN, ki so se odločili z Nemci. Vse bolj rastoči oddelki »Delavske enotnosti« so tako prišli do potrebnega orožja in izvedli prve napade na cestni blok v Cedadu, na policijske črte v Barkovljah itd. Komanda mesta se je zaradi varnosti preselila na Kolonkovec.

Jutro 30. aprila je bilo deževno. Nemci so se koncentrirali v vojašnicah vzdolž obale med stalnim napredovanjem oddelkov »Delavske enotnosti« proti središču mesta. Nemške izpostave so velike. V četrtem sektorju je bilo razoroženih kakih 1000 Nemcev, ki so se umikali iz Istre. Oddelki partizanov s Sv. Justa je okupiral mestno hišo. Popoldne so nekatera sektorska poveljstva že razpolagala z motoriziranimi sredstvi, s katerimi so napadali bunkerje. II. sektor je napadal novo univerzo in obkolil grad Sv. Justa. Padla je tudi topniška vojašnica pri Sv. Ivanu. Ob 8. uri zvečer pride vest, da so predstraže IV. armade in IX. korpusa prodrele v mesto na področju I. in II. sektorja. Sovražnik se zgrizne, ne drži samo še v prosti luki in v Barkovljah. Ob 9. uri pride vest, da so delavci zasedli Lloydov arzenal in ladjedelnico Sv. Marka. V IV. sektorju je padla vrharna in jeklarina. Iz smeri Doline in Bojancina prihajajo armade topov in ranjanih strojnica IV. armade. Bilža se najbližji 1. maj v Trstu. 1. maj jutraj. Nemci naglo zapuščajo svoje postojanke in se zatekajo v utrjene stabe v mestu. Bazovska brigada je preko Opčin prodrla v Rojane. Nemci se vedno drže v prosti luki. Pristanišče hidroplavov gori. Nemci se branijo na pomolu Bersaljerjev in v hotelu Ekselsior. I. sektor jutraj.

Skupina borcev Garibaldijske brigade na jugoslovanskem oklepnem avtomobilu neposredno po osvoboditvi

Kip »Partizani« (v ozadju) in kip »Ranjenec« pred vodom v razstavne prostore OF v Ljubljani. Kipa sta delo B. Kalina

SAMO SLOVANI KORAKAJO V TRST...

(«...soltanto gli slavi stanno entrando a Trieste»)

JE RESIGNIRANO ZAPISAL QUARANTOTTI GAMBINI

1. maj leta 1945 je v posebni zvezi z zgodovino Trsta, ki so jo to pot »pisali« slovenski in jugoslovanski partizani!

Naši borci so imeli zadnje dni aprila 1945 — tako rekoč na pragu miru — najtežje boje z Nemci; ti so se sicer umikali le korak za korakom, toda partizani so končno zlozili njihov odpor in v noči od 30. aprila na 1. maj 1945 je jugoslovanska vojska osvobodila Trst, vikorakala v mesto in ga zasedla.

To zgodovinsko dejstvo ni šlo in ne gre še danes tržaškim in ostalim irredentističnim Italijanom v glavo. Radi bi se znebili te zgodovinske resnice, ker pa to ni mogoče, jo skušajo vsaj znanilski ali znanilski njeni pomen. V zadnjem času se trudijo zgodovinarji, pisatelji,

publicisti. V mislih imamo Federico Pagnacca, ki je spisal knjigo »Momenti di Trieste in P. A. Quarantotti Gambini in njegov pred nekaj tedni nastopeno delo »Primavera a Trieste«. Danes se nočejo spuščati v podrobno oceno teh knjig, omenili jih bomo le v toliko, v kolikor opisujejo zgodovinski dan 1. maja 1945.

Za Pagnacca je mešanje v Trstu v strahu, prišla je prava temna noč, ostalo je eno upanje, da bodo v mesto kot prvi vikorakali Anglo-američani, ki bi tako onemogočili jugoslovansko zasedbo. Nadejaje navaja, »da visi od nekdanji Demoklecjev med slovenske naravnosti, toda medtem ko so se dan jugoslovanske vojske sile na Krasu, Anglosasi kot našle je polagoma lezejo. Mnogi tudi sprašujejo, kaj dela tržaški CLN, v katerega so upali, da bo kot ali da bo vsaj nevtraliziral Titove čete...«

S takimi občutki v srcu je Pagnacca dne 30. aprila 1945 legel k počitki; zunaj v temi pa so se zgrabili zamolkli in hladni glasovi topov... Večjo fantazijo je imel pisatelj Gambini. Ze od 29. na 30. aprila mu streljanje topov velikega kalibra ni dalo spati. Piše, da so streljali Nemci »everjetno« proti jugoslovanskim četam, bližnjim se od istrske strani.

»Trstu bje usodna ura... Vse upanje stavimo v CLN; toda Trstu pride lahko odrešitev samo po morju ali od zapada...«

Gambini in njegovi znanci so komaj izrekli željo in glej ga vraga, že jim je bila izpolnjena; eden od zbranih namreč zakriči: »Angleži, Angleži, glej te njihove ladje plovejo, oni so, vidim jih, vse se bo izteklo dobro. Rešeni smo, živela Italija, živela Trst!«

Nebo je bilo oblačno, zato so potrebovali daljnogled. »Glejte jih, naše žene (Pagnacca) bi dejal ele mirabili donne di Trieste) so že na pomolu

z rožami...« — Toda čudno, kje so vendar Nemci, kako da ne streljajo s svojimi velikimi topovi dol od Opčin in ne prečijo izkrajnja Anglo-američanov, in kaj delajo njihove obalne baterije od Miramara do Debelega rčica (Punte grosso), da vendar ne streljajo na mornarico, ki plove naravnost v luko...? Gotovo so Nemci že položili orožje in se vdali...«

Italijanski jeziki ima lepo frazo »il cuore ci sale in gola«: in to je rabi na tem mestu Gambini. Zares, naši znanci niso več imeli strca na svojem mestu. Zavezništvo mornarico se že videli, kako je priplula kar do »Lanterne«, tu je nadaljevala pot malo počasneje... »Zastavo, zastavo vidimo! Na žalost zaradi mirnega ozračja zastava ne plapolja, da ni mogoče razločiti barv. Vendar, več trgi potegne, prvi daljnogled v roko: »Nič nja, pravi pisatelj, »Nemci so...«, Zares, od Istre so pred partizani pribežali z nekaj barkami.

Redkih besed so pisatelj in njegovi zapustili terasi in si mislili: Morda bodo boljše novice v mestu, od kod je čuti regljanje strojnica in eksplozije bomb. Po telefonu zvedo, da vlada v mestu zmeda. — Zdi se, da so kar zadovoljni, kajti prijatelj jim pove, da se Nemci borijo proti Titovi vojski in jo zadržujejo, da bi vikorakala v Trst. Toda borba je vedno bolj ostra, bitka se bliža... Po-puščaj sicer, ali pa bodo Nemci popustili od kraja? Toda Nemci streljajo na Titove čete, ki pritiskajo na Krasu.

»Slovani, da, ta nemir, ta nemirna sfera, ki od časa do časa zaživi, kje so vendar Anglo-američani?« — Zatem pravi pisec: »Ce bi mogli zadržati nacistično istočasno držati, daleč Titove Slované ter se jim uprati, dokler ne prispelo Anglo-američanov. Zato izreče odločitev: »To moramo storiti!«

Misl se mu kopičilo in nadaljuje: »Mi — CLN smo se upli, Slovani ne morejo se vikorakati in medtem od minute do minute, od ure do ure napredujejo zavezništvi, daj bog, da bi prišli še ob času, kdo neki ve, kje so sedaj...?«

V tem poje telefon in prijatelj poroča: »V Cervinjanu so... Kakšno veselje, kako ne, saj je Cervinjan na vratih Trsta, kaj bi tisto, Cervinjan je sam Trst, torej so tu...« Telefon brni, od vseh strani potrjujejo isto novico... »Tiho, kaj, v Trstu so? Kaj že v Trstju, gotovo, hvala, hvala...« kaj, na čelu čet korakajo Novozelandski... Torej ni več nobenega dvoma. Vest hiti od hiše do hiše po vsem Trstu. Telefonirajo vselej dobro obveščeno prijatelju; toda ta je vedno kritičen in tudi sedaj pravi: »Ne gre za nekaj kilometrov, ali v Cervinjanu ali v Trstju, vendar teče včas iz ne aneje čez Sočo, zato dvomim, da bi bili v Trstju...« — Zaključek: Če prekorajdi Sočo, bodo zasedli vso Julijsko Benetijo in ne bo mo padli pod Titovo oblast... Kot mrzel curek je deloval ta telefonski razgovor. Nenadoma naravnost čudežna novica: »Angleži in Američani so v Barkovljah, v tem trenutku, v Barkovljah so, na obrežju, to je v Trstu, v mestu. Prvi oddelki so prispeli na mitnico, od tam so telefonski po ognje-gesce in ti so že tekli tja. Komaj so odložili telefon, zopet brni in prejšnji znanec je do dal. »Poglejte proti Barkovljam, mitnica je razsvetljena, tam so...«

In pisatelj nadaljuje: Teče-mo na okno, zares v Barkovljah na mitnici različno lu-ti, luči v noči, prvič po tilih letih, kmalu ne bi verjeli lastnim očem... Greu na telefon, ključem poveljnika ognjegasecev. Za vrata! Telefon je zaseden. a, ah, izvidnice so prišle in na mitnici so obvestili ognjegasece, vztrajam in ključem telefon in lečeno dobim poveljnika ognjegasecev, ki pove: »Ne, v Barkovljah jih ni, vendar pa so v Trstju in z njimi tudi Bersa-ljeri...«

Dovolj, sedaj smo gotovi, ni so še v Barkovljah, pač pa so v Trstju; glavno je, da se prekorajdi Sočo. V Barkovljah jih že čakajo zato je mitnica (ako razsvetljena. — Sedaj smo rešeni...«

Telefon je brnel in brnel, novica je gotova, sporočiti jo moramo prijateljem. Eden od teh pove: »Imam poročila iz vseh krajev Furlanije, toda najbližji kraj, kamor so prispeli zavezništvi, je Pordenone...«

Bili smo brez besed, skoro smo izgubili meč, vpraševali smo le: Kdaj bodo neki prišli do Soče in ali jo bodo prekorajili, in če, ali bodo prišli v Trst prej kot Titove čete...? Nismo hoteli preklicati zadnjih novic in vzeti upanja našim znanecem, naj verujejo vsaj to noč morda bodo jutri 1. maja boljše...
PRVI MAJ...

Slovenski agitatorji, tako čitamo dalje, so med vojno vedno trčili, da bodo Titovi partizani za prvi maj vikorakali v Trst. Prvi maj je tukaj. Mor, da nam je prinesla noč kakšno pomoč... Stopim k telefonu in prijatelj mi odgovori: »Kako je v Trstju, ne vem, povem pa lahko samo to, kar vidim tukaj v Trstu. Prvi Titov tank je ta trenutek privozil dol po Ulici Fabio Severo. In glejte, zopet sedaj prihajata naslednja dva...«

Kot da bi me kdo sunil z bodalom v srce; torej Titovi tanki v Trstu, to nam je prinesel prvi maj...

V tem še vedno telefonirajo znanici: »Novozelandski in bersaljeri so v Barkovljah, z godbo na čelu. Telefoniramo v Barkovlje, vendar tam še vedo o vsem tem nič, nemogoča vaska utvara. Nato pisatelj resignira: »Samo Slovani korakajo v Trst — soltanto gli slavi stanno entrando a Trieste...«

Oborožen oddelak »Delavske enotnosti« na dan 30. aprila koraka skozi Sv. Jakob. Oddelki »Delavske enotnosti« so v zadnjih dneh šteli skoraj 8.000 mo-z

1. MAJ PREŽIHOV VORANC

(IZ ZBRKE »SOLZICE«)

(Nadaljevanje s 3. strani)

ventem, ki je bil svetlejši kakor njegova sredina. Iz tega venca so potem začeli škrtati na vse strani daljši in krajši žarki, ki so bili podobni žarčnim strelam. Kmalu ni bilo več mogoče pogledati v sončno kroglo.

Kakor me je jutraj, ko sem vstajal, strašno imelo in sem se gredoč na pašo, včasih spal, tako silno rad sem gledal jutro, ki je vstajalo pred mojim očmi. Tega vstajanja se nisem mogel nikoli nagledati. Vedno sem pri njem odkril kaj novega in kaj lepšega. Posebno takrat, kadar sem pasal na vrhu. Tam me paša ni veliko motila, ker se je žival pasla kakor uš. Pogled z vrha je bil že sam po sebi lep in za oči prava paša. Toda bilo je nekaj drugega zraven, kar je delo vstajanja jutra se lepše. Naš vrh se je ob jutrajem vstaju za nekaj ur potopil v godo tisočih glasov, ki so se zivali v veličastno, brnečo, prečudno pesem ali godbo. Ta godba je prihajala iz neštetihi ptičjih gril in je donela iz brezovega grmovja in z več visokih macesnov, prihajala je iz vlažne, napojene zemlje in trave, prihajala je s tankih macesnov in brezovih vej, ki so bile neslišno napete v jutrajnem zraku in se šibila pod razkošno roso, čeznje pa je drgetal nevidni lok prvih jutrajnih vetričev. In ta mogočna godba mi je prevzela srce, da sem nekako onemel strmel raz ta čudni, v roso vplavljeni vrh. Vse te lepote, ki se je razprostirala okrog mene, in vse te godbe, ki je brnela v mojem mladem telesu, pa se nisem zavedal, kakor se tega zaveda kdo, ki jo opazuje ali posluša pri polni zavesti, ampak sem bil tesno zrasel z vsem, kar me je obdajalo in kar sem občutil, ko da je vse to del mojega lastnega bitja. Želelo se mi je, da včasih gledam samega sebe.

Iz takih misli me je vedno prebudil sopihajoč, težak glas, ki je prihajal od daleč po zraku in je odmeval po brezovju in macesnovju nad mojo glavo. To je bil glas težkih, pamih klavir, ki so butale dol v dolini, kjer je stala velika tovarna. V tej tovarni se nisem bil nikdar in sem jo mogel le od daleč gledati. To sem mogel le, če sem se napotil čez brezov pasnik na drugo stran našega vrha. Toda ni me preveč vlekle k njeni podobi, ker zame ni bila lepa. Bila je črna in sajasta, en sam kup zamazanosti stavb, iznad katerih je molelo kakih šest ali osem visokih dimnikov. Iz teh dimnikov se je neprestano valil masten in črnat dim, ki je zasmrjal celo severno dolino. Vedel sem tudi, da iz teh dimnikov ponocí svigajo plamen, ker sem šel z očedom nekajkrat ponocí v mlino in sem to sam videl. Od tistega časa me je bilo tovarna skoraj strah. Ta črna tovarna je bila tudi še drugače slabo zapisa-na v mojem srcu. To sem imel od četa, ki ni maral tovarniških delavcev, čeprav je bil tudi sam delavec. Tovarniški delavci so se ob nedeljah pri cerkvi postavljali v srebrnim-verzičami, z velikimi tolarji na lajbiših, z lapinimi oblekami, z zelenimi klobuki, za katerimi so se šibili gamsovi repi. Moji očede teh ljudi ni maral tudi zato, ker so vedno meko začeli neskutarniti, brž ko so povohali v tovarno. Vse to ga je obdajalo od njih, čeprav je bilo znano, da se fužinarji veliki reveži. Toda moj oče je bil takrat gotovo še večji in še bolj zapuščen revež, kakor so bili fužinarški delavci, ker je bil poljski delavec.

Ko sem tega jutra spet začel butanje tovarniških kladiv, sem se takoj znašel sredi resničnega sveta. Prenehal sem biti del narave, ki me je obdajala, postal sem to, kar sem bil: pastirček, ki je zjutraj zjutraj pasel biceke nekje na zapuščenem vrhu. Lepa, har-ljeri...

Telefon je brnel in brnel, novica je gotova, sporočiti jo moramo prijateljem. Eden od teh pove: »Imam poročila iz vseh krajev Furlanije, toda najbližji kraj, kamor so prispeli zavezništvi, je Pordenone...«

Bili smo brez besed, skoro smo izgubili meč, vpraševali smo le: Kdaj bodo neki prišli do Soče in ali jo bodo prekorajili, in če, ali bodo prišli v Trst prej kot Titove čete...? Nismo hoteli preklicati zadnjih novic in vzeti upanja našim znanecem, naj verujejo vsaj to noč morda bodo jutri 1. maja boljše...
PRVI MAJ...

Slovenski agitatorji, tako čitamo dalje, so med vojno vedno trčili, da bodo Titovi partizani za prvi maj vikorakali v Trst. Prvi maj je tukaj. Mor, da nam je prinesla noč kakšno pomoč... Stopim k telefonu in prijatelj mi odgovori: »Kako je v Trstju, ne vem, povem pa lahko samo to, kar vidim tukaj v Trstu. Prvi Titov tank je ta trenutek privozil dol po Ulici Fabio Severo. In glejte, zopet sedaj prihajata naslednja dva...«

Kot da bi me kdo sunil z bodalom v srce; torej Titovi tanki v Trstu, to nam je prinesel prvi maj...

V tem še vedno telefonirajo znanici: »Novozelandski in bersaljeri so v Barkovljah, z godbo na čelu. Telefoniramo v Barkovlje, vendar tam še vedo o vsem tem nič, nemogoča vaska utvara. Nato pisatelj resignira: »Samo Slovani korakajo v Trst — soltanto gli slavi stanno entrando a Trieste...«

Oborožen oddelak »Delavske enotnosti« na dan 30. aprila koraka skozi Sv. Jakob. Oddelki »Delavske enotnosti« so v zadnjih dneh šteli skoraj 8.000 mo-z

monična godba, ki je še malo prej zvenela skozi macesnovje nad mojo glavo, je zdaj prenehala, ker jo je razsekali odmevi pamih klavir. Celo jutrajni zvoni, ki se glasili iz druge doline pod menoj, mi ni mogel več priklicati prejšnje zamaknenosti.

Nenadoma sem od nekod začul človeške glasove. Začet sem oprezati naokrog, toda nikjer nisem mogel opaziti živega bitja razen svojih ovč, ki so mulile travo lam med brezami. Čez naš hrib je šla gozdna vzorja pot, ki je vodila iz doline, kjer je stala tovarna. Ta pot je bila samotna in je redkokdaj so po njej hodili ljudje, nikdar pa se nisem ted videl koga ob tako zgodnji uri. Brez dvoma je šel nekdo na vrh. Kdo je bil, še ni bilo videti, ker so pot zakrivala breze. Meni to ni bilo povšeči. Bil sem samotarske narave in sploh nisem rad srečaval ljudi. Na tihem sem se tujih ljudi bal, ali pa sem jih celo sovražil. Kdo bi neki hodil tod ob taki uri, sovražil, kdo bi neki hodil proti tisti strani, si mislil in stesoval vrat proti tisti strani, od kod so prihajali glasovi? Nenadoma pa sem zagledal skozi brezovo grmovje četo srčkov ljudi, ki se je bližala vrhu. Šli so počasi, moški in ženske pomešane in celo nekaj otrok je bilo zraven. Vse je bilo prav ničeno oblečeno in vse veselo razpoloženo. To ni bilo videti že od daleč. Pomalo se je tudi, da je družba zatopljena v živahen pogovor, ker so nekateri mahali z rokami. Nekateri pa so mrmrali neko pesem.

Bili so še tako daleč, da nisem mogel razločiti, kaj in kak zvečer govorijo. Toda zdaj jih nisem utegnil več poslušati, ker so zdaj vedno bolj bližali. Zvest svojemu nezavestnemu hitro skočil med grmovje in se potuhnil za debeli macesen, ki je zakrival celo moje postavo. Iz tega skrivališča se je celotno nemoteno gledati na družbo, ki je prihajala vedno bliže. Ovce me niso skrbele, ker so se mirno pasle ne daleč med brezami.

Skupina ljudi se je medtem že tako približala, da smo bili skoraj vtrči. Jaz sem se priklonil k macesnovnemu debelu, da bi se nikakor ne mogli odkriti. Sedaj sem mogel ločiti posamezne besede, toda nisem mogel razumeti, o čem govorijo. Nekaj pa me je pri njih zelo presenetilo, vsi od prvega do zadnjega in celo tista dva ali trije otroci, ki so šli zraven, so imeli v gumbarcih rožice, rjane lepe rdeče nageljne. Vsi so žareli v obraz, ko da bi bili zelo razžareti, čeprav oni ni bila naporna in je ob tej jutrajni uri na vrhu celo prijetno hladno. Zenske, ki so šle z družbo, so se smejale tako razposrečeno, kar kor se smejijo dekleta, kadar gredo ob lepem nedeljah v cerkev.

Vse to ni slabo vplivalo name, toda kmalu je padla vsa temna senca, ki je na mla vse pokvarila. Zapazil sem, da imajo med vseh vrst vsi velike, srebrne verziče in svetle tolarje na lajbiših. To me je preprečilo, da so to ljudje iz tovarne, ki misli, sem, karer in postal sem slabe volje. Mislim sem, karer je mislil moj oče, da so to slabi ljudje. Zbil sem se še temneje skrit za macesnovno debelo.

»Oh, biceke, biceke, kako je to lepo!« — Skupina ljudi se je ustavila in nekaj z žensk je iztegnjenimi, golimi rokami, katerih so držale krute in žilave, začelo bicekati proti moji majni čredi. Čreda pa ni bila valjena ljudi, se je odmakla nazaj in goščavo, medtem ko se ženske niso dale odgnati in so še dalje silele za ovčami. Za bicekami se je pognala tudi bela oblečena deklica z žemljo v rokah in mi je pri tem pognala šla za hrbet, pa me še ni opazila. Deklica je bila malo večja od mene in je imela rdeč bleščeče lakti. Na prsih je nosila veliki rdeč nagelj. Ko sem jo tako videl stati med belimi brezami, se mi je zdelo čudno lepo.

Tedaj me je deklica nenadoma zapazila. »Poglejte, pastirski je začelica vtrčavščina na prvi skupini, ki je ostala na poti. Na njene besede se je vsa družba obrnila proti meni in od zadregu mi je utrnili vsa kri v glavo. Nekdo je vzkliknil: »Poglejte, tako majhen pastir, da že pasajo! Jaz sem nemo strmel v belo deklico, ki je stala pred menoj.

Ker se nisem ganil izza macesna, se mi je deklica začelo približevati. Njen obraz se je vedno snežal in kazala mi je dva vrsta svojih prebrih zob. Napadla me je gor, da bi pobežni izpred nje in se skril v gor, toda nekta topota notranja moč me ni pustila v mestu, zato sem ostal, kjer sem bil. Dekle se je tedaj približala macesni in obstalo korak pred menoj, strmelo je nekaj časa vame s svojimi velikimi oglednimi očmi, potem pa mi je nenadoma reklo: »Zakaj se bojiš...?«

Hotel sem ji odgovoriti, da se ne bojim in da me je le sram mojih spravil brez moje revščine, pa nisem mogel spraviti besedice iz ust.

Nekaj časa sva si tako stala naproti in molčala. Skupina ljudi, kateri so se zopet pridružile ženske, ki so prej iskale ovce, na gozini poti tudi obstala in gledala vame in v deklico. To je trajalo mogoče nekaj časa, toda zame je bilo to soočenje le kratki blisk. Tedaj je na poti to soočenje le kratki blisk. Tedaj je na poti to soočenje le kratki blisk. Tedaj je na poti to soočenje le kratki blisk.

»Sram ga je, ker ni vajen toliko ljudja.« Neki drugi glas pa je rekel: »Lenkica, daj pa nagelječ, da bo tudi on vedel, da je danes prvi maj!...«

Tedaj je Lenkica, kakor je bil na gozime, vzela nagelj s svojih prsi in mi ga je molila z dolgo bleščečo roko. Njene oči so pri tem globoko žarele in se zasedale v moje oči.

Jaz sem počasi vzel njen nagelječ in se pri tem dotaknil njene roke. Ta dotik mi je čisto zmešal glavo. Na mah sem izgubil prisotnost duha in sem z nageljnjo v roki zdiral v goščavo ter se tako skril dekletu in skupini ljudi na cesti. Se zahvalil se nisem dekletu za prekrasni dar.

Ko sem bil v goščavi na varnem in sem vse premislil, me je skoraj postalo sram tega, kar sem storil. Toda družbi z dekletom je menda to zelo ugajalo, zakaj stisljani ljudje šeren smeh. Neko je družba veselih ljudi začela peli neko pesem, ki je nisem razumel, in ki sem ji prisluškoval z utripajočim srcem, dokler se ni izgubila visoko pod vedrino nebom tega zgodnjega dne.

Potem je skupina ljudi izginila na drugo stran vrha in jaz sem ostal sam s svojimi ovčami. V samoti sem potem pretehtal vse besede, ki sem jo slišal na elni na prvi maj. Je bila posebno poudarjena in zato se mi je vtislila v spomin posebno moč. No, Saj sem tudi nagelj dobil od deklice za prvi maj.

Takrat vsega teza se nisem razumel. Bilo je še v stari Avstriji. Pomeje sem šel v dol, kaj pomeni prvi maj. V stari Avstriji delavstvo prvega maja ni smelo praznovati, kakor ga mi danes praznujemo. Ljudje, so si ga upali le bila tudi tista bela deklica med njimi je najbolj pogumni ljudje. In med njimi je bila tudi tista bela deklica med zelenih brez, ki mi je podarila nageljnjo ovč, čeprav me ni poznala in sem bil zanj to ubog pastirček, ki je biceke pasel ob tistega jutra se ljudi iz črne tovarnjav dolini in tudi same tovarne nisem več bil. To je bil moj prvi Prvi maj.

VREME

Včeraj ob 19. uri je bil zračni pritisk 765.56 mm, s tendenco naraščanja, temperatura 15.3, najvišja med dnevom 17.4, najnižja 11.6, vlažnost 62 odst., veter 8 km iz zahoda-severozahoda, nebo 7/10 pokrito, morje rahlo vzvalovano, vidljivost 25.000 m, temperatura morja 15.2. Za danes - predvideva vremenska napoved lepo in sončno vreme.

Tišina pred viharjem na fronti pred Seulom?

Pregrupacija kitajskih čet? - Umik sil OZN pri Inje Povečana letalska delavnost ob lepšem vremenu

KOREJSKA FRONTA, 30. - Poročilo VII. armade pravi, da so večje skupine čet združene na jugu od Uijongbuja. Z osrednjega bojišča ne poročajo o nobenem stiku z nasprotnikom. Južno-vzhodno od mesta Inje so tri kitajski bataljoni z napadom prisilili oddelke OZN, da so se umakili približno za 10 kilometrov.

Na fronti pred Seulom torej še vedno traja nepričakovani mir, ki je zavladal pred dvema dnevi. Zdrženo poveljstvo poskuša s patrolnimi in izvidniškimi akcijami doznati vzrok. Postavlja se vprašanje, ali se odkraj fronte morda ne vrši pregrupacija kitajskih in severnokorejskih sil za napad na drugem sektorju. Menijo, da

Uradna bilanca gibraltarske eksplozije

LONDON, 30. - Uradno poročilo pravi, da je pri eksplo-

ziji ladje «Bedenhams» v gibraltarskem pristanišču zagubilo življenje osem oseb, dve pogrešajo (med njimi poveljnika gasilcev gibraltarske arzenale) 233 pa je ranjenih, med njimi 33 hudo.

Tramvaj 60 km na ovinku 139 ranjenih, 24 hudo

DUNAJ, 30. - Zaradi iztirjenja tramvaja v nekem dunajskem predmestju je bilo ranjenih 139 oseb, od katerih je 24 v bolnici na robu med življenja in smrtjo. Tramvaj je zaradi okvare na zavorah zaviral v ovinku z brzino 60 km na uro; voz in obe prikolici je sredobezna sila vrgla s tira in jih prevrnila. Poškodovana je tudi prevelika hiša, ob kateri je zadel tramvajski voz.

Konferenca atomskih strokovnjakov

LONDON, 30. - V Harwellu se je danes začela konferenca angleških, ameriških in kanadskih atomskih strokovnjakov. Predvsem bodo razpravljali o aparatih in instrumentih, ki jih uporabljajo pri atomskem delu. To je tretja mednarodna konferenca te vrste; prva je bila maja 1949 v Oak Ridgeju v ZDA, druga pa marca 1950 v Chark Riverju v Kanadi.

Elektronski stroj za določanje raka

CLEVELAND, 30. - Ameriško društvo «Association for Cancer Research» naznanja, da bo kmalu izdelal elektronski stroj, precej podoben elektronskim računskim strojem, s katerim bo mogoče ugotovljati rakaste celice. Z enim takim strojem, pravijo, bi mogli preizkusiti 24.000 ljudi na leto. Ugotavljanja rakastih celic ob začetku njihove tvorbe, ko so z drugimi sredstvi še neugotovljive, bi znatno povečalo možnost ozdravitve.

Truman predložil kongresu vojaški proračun ZDA

Novi proračun je za 13 milijard večji od lanskega in znaša 60 milijard dolarjev - V sredo pred kongresom resolucija o mirovni ponudbi Rusiji

WASHINGTON, 30. - Predsednik Truman je danes predložil kongresu vojaški proračun za proračunsko leto, ki se začne 1. julijem. Proračun je za približno 13 milijard dolarjev večji od lanskega in znaša 60 milijard. Za nabavo materiala je določenih 34.7 milijard, od tega za letalstvo 14.5 milijard.

V poslancih ki spremlja predlog proračuna, pravi predsednik, da bodo proračunska sredstva omogočala opremo in vzdrževanje 18 divizij in spremljajočih oddelkov; vojna mornarica bo imela v službi 1181 ameriške mornariške pehote («marines») pa bo dosegla skupno moč dveh divizij, letalstvo, pravi Truman, bo nadaljevalo svoj napor, da doseže predvideno moč 95 letalskih oddelkov v polni pripravljenosti.

Truman poziva kongres, naj

proračun kar najhitreje odobri, in pravi, da je proračun za 1951-52 edel celotnega načrta, ki naj omogoči nam in drugim svobodnim državam, da svet rešimo nove, še strašnejše vojne. Truman pravi nato, da je glavna nevarnost, ki danes ogroža svet, v sovjetskem oboževanju adalek preko pametnih meja, potrebnih za obrambo, in zatruje, da je enapad na Koreji samo ena faza v kremenjski strategiji za zavajanje nadvlade nad svetom.

Kongres bo v sredo glasoval o resoluciji, ki jo je predložil politični odbor in ki predlaga direktna pogajanja z ZSSR, da se ohrani mir. Druga resolucija odobrava ameriško pomoč Jugoslaviji.

Na letni skupščini ameriške trgovske zbornice je Acheson razložil stališče ameriške zunanje politike.

RADIO

JUGOSLOVANSKE GOSPODARSTVA

Torek 1. maja 1951.

Poročila v slovenski izdaji: 7.30, 13.00, 19.30, 23.05; Italijanski ob 7.15, 12.45, 19.15, 23.05; v hrvaščini ob 18.45.

7.00: Jutranja glasba. 7.45: Jutranja glasba. 8.00: Prvi maj v Trstu in istrskem okrožju (ital. in slov.) 9.00: Prežihov Voranc: «Prvi maj», črtica iz zbirke «Slovenski slovi». 9.15: Blaž Arnič: Simfonija dela. 9.45: Chicago (ital.) 10.00: Jugoslovanske partizanske melodije za orkester. 10.15: Ob 1. maju (hrv.). 10.45: Hrvatske zborovske pesmi. 11.00: Simfonični plesi. 12.00: Jugoslovanski narodni ob letošnjem prazniku 1. maja (slov.). 12.10: Korčulanske. 12.20: Prvi maj 1951 v Jugoslaviji (ital.). 12.30: Prvonajskost in delavske pesmi. 13.15: Vedra glasba. 14.00: Jugoslovanski proletarijat kaže pot v borbi za resnični socializem (ital.). 14.15: Pester koncertni spored. 17.00: Poje tržakski komorni zbor. 17.15: Ob osvoboditvi Trsta pred sedmimi leti (slov.). 17.30: Pojejo pionirski in mladinski zbori. 17.45: Maksim Gorki: «Mat» (ital.). 18.00: Glasba raznih narodov. 19.00: Glasbeni medij. 19.45: Igra orkester Radia Ljubljana. 20.00: Borba delavskega ljudstva za čisto vredno življenje od nekdaj do danes - predavanje tov. Srečka Vaharja (slov.). 20.30: Albert Maltz: Postani kot, radijska predstava. 21.00: Glasba raznih narodov. 21.30: Literarna oddaja (ital.). 22.00: Lahka večerna glasba. 23.10: Objava dnevnega sporeda za naslednji dan (v ital. slov.). 23.15: Glasba za lahko noč.

SLOVENIJA

Poročila ob 7.00, 12.30, 15.00, 19.30, 22.00, 23.55.

6.00: Ob vednih zvokih prvomajskega zborovanja. 8.00: Preno prvonajskostnega zborovanja. 10.00: Promenadni koncert. 11.00: Kulturno življenje v tovarni Stričeve. 12.00: Glasba narodov Jugoslavije. 12.40: Zabavna glasba. 13.00: Oddaja za pionirje in cilbance. 14.00: Po zdravi delovni kolektivnosti. 14.15: Lahke popoldanske koncerte. 17.00: Zeleni ste - poslušajte! 19.00: Koncertni zbor radia Ljubljana. 19.45: Zabavna glasba. 20.00: Opera Prodana nevesta. 22.15: Jutranji spored. 23.00: Lahke nočni spored. 23.15: Glasba za inozemstvo. 24.00: Zaključek oddaje.

TRST II.

Poročila ob 8.15, 12.45, 19.45, 23.15, 23.30.

8.00: Koledar in jutranja glasba. 8.30: Lahka glasba. 9.00: Koncerti uvertur. 9.30: Razni solisti. 10.00: France: Prejdi, arja in finale. 10.25: Zabava. 10.45: Rito. 11.00: Slovenske pesmi. 11.00: Gershwin: Koncert za klavir in orkester. 11.30: Za vsakega nekaj. 12.00: Novi svet. 12.10: Andre Kostelanc in njegov orkester. 14.30: Znanje skladiše za širi klavirje. 15.00: Opera. 15.30: Vesela glasba. 16.00: Radijski oder - Perrini: «Prebuznik». 17.30: Plesna glasba. 18.00: Glas Amerike. 18.15: Mendelssohn: Koncert za violino in orkester. 18.40: Plesi raznih narodov. 19.00: Manica pri vnet. 20.45: Valčki in tangi. 21.00: Vrti mladini. 21.30: Raspoljede. 22.00: Branci: Brandeburski koncert. 22.22: Slavni pevci. 22.45: Bach: Suita št. 2 za flavto in godalni orkester. 23.00: Romance. 23.30: Polnočni spored. 24.00: Zaključek večerne oddaje.

TRST I.

Poročila ob 8.15, 13.00, 20.00 in 23.10.

8.30: Koncert mestne glasbe «Giuseppe Verdi». 9.00: Lahka glasba. 9.30: Pesmi. 10.00: Glasbe iz filmov in revij. 10.30: Operetna glasba. 11.00: Pesta glasba. 11.30: Slavni ritmi. 12.00: Poje Rino Salviati. 12.30: Valčki od včeraj in od danes. 12.45: Predstava iz zbirališča. 12.55: Koledar Antonetto. 13.00: Proslave 1. maja sindikatov. 14.30: Slavni glasovi. 14.30: Ritmo-simfonična glasba. 14.53: Dvajset let pesmi. 15.25: Vremenska napoved. 15.30: Orkester. 16.00: Napoletanske pesmi od včeraj in od danes. 16.25: Vremenske napovedi za ribice. 16.30: Italijanska folkloristična fantazija. 17.00: Lirična drama v treh dejanjih «Werther». 20.15: Aktualnosti. 23.30: Slavni na petru. 23.58: «Življenje v dvih, radio-prizor Andreja Mauroisa. 21.15: Simfonični koncert. 23.20: Plesna glasba.

AVTORIZIRANI GEOMETER

prevzema vse posle za katastrske knjižene zemljišč in načrte stanovanjskih hiš po ugodnih cenah

UL. MACHIAVELLI 17, III. vrata 7

Pletilni svetovno znani stroji

„DIAMANT“ „COLMOR“ in „PFAFF“

za vezenje, krpanje, obšivanje lukenj, pršitke gumbov, čipk in cikcakastih šivov. Šivalni stroji na industrijski tok za čevljarje in krojače.

UL. DELLA GUARDIA, 15

NA OBROKE

GRADBENIK

sprejema vsakovrstno gradbeno dela, obnavlja stanovanja in trgovine ter sprejema tudi popravila in načrte. Cene ugodne!

Naslov pri uprabi lista - Trst, Ulica sv. Frančiška št. 20

UL. CORONEO 38

se priporoča

KRASNE SPALNICE, KUHINJE IN SPREJEMNICE

katere dobite po konkurenčnih cenah

v TRSTU, ULICA VASARI 51, 6

Krznarstvo

MERMOLJA

TRST

Ul. Coroneo 3 - Telefon 38-18

Olajšave pri plačilu

Velika izbira za moške. Elegantne in športne čevlje Vam nudi:

Trgovina Gec

Rojan Trg tra i Rivi 2

ŠPORTNI DNEVNIK

ŠE PET DNI Pred tekmo Jugoslavija-Italija

Forma nekaterih igralcev zadovoljiva - Dokončne jasnosti še ni

Za nogometno tekmo, ki bo v nedeljo v Milanu, vlada v vsej državi veličansko zanimanje. Jugoslovani so se resno pripravili na to tekmo, saj imajo dolžnost, da omilijo bilanco dosedanjih tekem proti italijanski reprezentanci. Jugoslavija in Italija sta namreč med seboj igrali trikrat: vedno je zmagala italijanska enajstoričar, razenje golov je 8:2. Po vojni obe državi nista imeli večjih nogometnih stikov. Za tekmo s Francijo (v Florenci) je jugoslovanska reprezentanca igrala v Rimu proti Lazioju z izidom 0:0. Za nedolgo izid je bila kriva trudnost. Povratno tekmo v Beogradu je Lazio izgubil z 8:1, kmalu nato je za igral v Zagrebu neodločeno z Dinamom. Na svoji turneji po Italiji je Dinamo premagal Torino z 2:1 in igral neodločeno z Brescio. Ako pristajemo k tem tekam še znano uspešno gostovanje jugoslovanskih juniorjev na mednarodnem turnirju v Viareggiu, smo našli prav vsa povojna srečanja.

Rezultati sedmega kola prve jugoslovanske lige so taksi:

Partizan - Vojvodina 1:1
Mačva - Dinamo 0:1
Lokomotiva - Crvena zvezda 1:1
Hajduk - Napredak 5:1
Borac - Sarajevo 1:1
Spartak - B.S.K. 0:1

Tokrat je največji podvig napravila novosaška Vojvodina, ki je v Beogradu odzvala Partizanu točko, a bi lahko tudi zmagala. Ako se spomnimo, na njen uspeh prejšnji teden nad Hajdukom in odlični odpor državni reprezentanci, lahko skoraj sklepamo, da je Vojvodina na najboljši poti, da postane peta velika jugoslovanska enajstoričar.

Delno presenečenje je zmagal BSK nad Spartakom v Subotici. Beograščani so dosegli svojo prvo zmago letošnjega prvenstva prav na tujem igrišču. Crvena zvezda 12. točk. Partizan 10. Hajduk 10. Vojvodina 9. Sarajevo 7. Borac 6. Lokomotiva 4. B.S.K. 4. Spartak 4. Mačva 3 in Napredak 2.

MILANO, 30. - Nogometna federacija je poklicala na skupni trening, ki bo 2. maja v Varese, 16 igralcev: Cappello in Cervellati (Bologna), Cervato in Pandolfini (Fiorantina), Giovanni (Inter-

nazionale), Silvestri, Burini, Tognon in Annovazzi (Milan), Casari in Amadei (Napoli), Gai (Sampdoria), Boniperti in Mari (Juventus), Antonazzi in Sentimenti IV (Lazio).

BEograd, 30. - V prvi etapi kolesarske dirke Zagreb - Beograd je zmagal član zagrebskega Dinama Strain, ki je v zaključnem sklopu premagal Petrovića in Pontanota iz Trsta. Tekmovali so na progi Zagreb - Slavovski brod. Kljub nasprotnemu vetru so dirkači dosegli visoko povprečno brzo (preko 37 km). Čas prve trojice: 5 ur 11'56".

Mednarodno smučarsko tekmo na Kanlinu, ki bi morala biti v nedeljo, so zaradi slabih vremenskih pilihi odločili, da se ne pričnejo leto.

SENČAR je igral izpod svoje forme. Nekajkrat je močno in dobro streljal, kar je prineslo Dinamu zmago, kajti z enim svojih strelcev je dal edini gol tekme proti Mačvi.

WOELFL je bil zelo dober, igral je zelo precizno, odlično streljal, tako z glavo, kot z nogama.

BOBEK včeraj ni mogel pokazati svoje vrednosti, ker so njegovi tovariši iz Partizana bili slabi.

OGNANOV je bil na mestu desnega krila zelo dober, brez dvoma najboljši igralec svoje ekipe.

HORVAT je bil kot vedno soliden.

COLIC je igral borbeno in pošteno, vendar z vsemi svojimi starimi napakami.

ZEJEC je bil v začetku igre poškodovan in je moral zapustiti igrišče. Ne ve se še, ali je njegova poškodba težja zoba, ali ne.

VUKAS je bil okreten, dober je držal in pokazal tudi dobro kondicijo.

ANTIC in SPANIC prav tako spadata med one, ki so v nedeljo igrali dobro.

MILANO, 30. - Nogometna federacija je poklicala na skupni trening, ki bo 2. maja v Varese, 16 igralcev: Cappello in Cervellati (Bologna), Cervato in Pandolfini (Fiorantina), Giovanni (Inter-

schauti)* In je salutiral. Dve četi s spušenimi hlačami in jermeni okrog vratu sta se dvignili nad latrino.

Generalmajor se je prijazno zasmeljal in rekel: «Ruht, weiter machen!» Korporal Malek je dal prvi zglede svojih četi, da je treba zopet nazaj v prvotno pozicijo. Samo Svejk je stal in dalje salutiral, kajti z ene strani se mu je grozeče bližal poročnik Dub, z druge pa generalmajor s prijaznim nasmehom.

«Jaz videl vas v noči», je rekel generalmajor k čudni pozituri Svejka, nakar se je razburjen poročnik Dub obrnil h generalmajorju: «Ich melde gehorsamst, Herr Generalmajor, der Mann ist blödsinnig und als Idiot bekannt, fabelhafter Dummkopf.»

«Was sagen Sie, Herr Leutnant?» je nenadoma zavpil generalmajor na poročnika Duba, čes da je ravno narobe. Mož, ki ve, kaj se spodobi, kadar vidi predstojnika.

«Ali si si obrislal arš?» je vprašal generalmajor Svejka.

«Pokorno javljam, gospod generalmajor, da je vse v redu.»

«Wiecej srač nie bedziesz?»

«Pokorno javljam, gospod generalmajor, da sem fertig.»

«Potegnj torej hlače gor in se postavi spet habhtah!» Ker je generalmajor rekel besedo habhtah nekoliko glasneje, so začeli najbližji vstajati nad latrino. Generalmajor pa jim je prijazno

* Ustaviti! Kvišku! Pozor! Desno glej!

** Volno, naprej delati!

*** Pokorno javljam, gospod generalmajor, ta mož je bedast in znan kot idiot in čudovit bebec.

**** Kaj pravite, gospod poročnik?

***** Nemška beseda «Arsch» pomeni arš.

***** Ne boš več srač! (pojski).

ŽE OBIČAJNO PRESENEČENJE

Piran-Arrigoni 2:1 (0:0)

Ze pred nekaj šasa smo ugotovili, da Arrigoni ne igra tako, kot smo bili vajeni: nedeljska tekma je to samo potrdila. S porazom proti Piranu je Arrigoni za leto dni ušel naslov prvaka. Kandidata za prvo mesto sta torej samo še dva: najprej je Montebello, nekaj manj možnosti pa ima Piran.

Povrnimo se na nedeljsko tekmo, ki je razočarala številne občinstvo: bila je kot vsaka taka odločilna tekma polna borbenosti in previdnosti, manjkalo pa ji je tehničnih finess. Zmaga se je nasmešila ekipi, ki je bolje uporabila svoje sile, ki se ni v prvih 30 minutah upejala; Piran je kljub odločnosti najboljšega igralca Remorja zmagal zaslužen.

Prvi polčas ni prinesel gola, česar sta najbolj krivi napadali, ni petorici obeh enajstorič, ki sta bili premalo odločni. Drugi del se je začel v znamenju pre-

moči domačinov, ki so v 30. minuti prili prvi do uspeha. Gol je padel takole: Lorenzi je streljal na gol, vratarju Puglesu je zoga ušla iz rok, bližnji Dapretto II pa jo je spretno porinil v mrežo. Tri minute pred koncem je Piran še bolj trdno zapečatil svojo zmago. Crisman je poslal žogo Lorenziju, ki je pa ni dohitel in je prišla tako na noge Fiumiju; ta je s 15 metrov poslal žogo v sam levi kot. Do konca je manjkala sama še ena minuta. Pirančani, prepričani v svojo zmago, niso bili več pazljivi in tako je Dudine nekaj sekund pred koncem živžgom sodnika lahko dal častni gol za Arrigoni.

Tekma med Sv. Justom in Montebellom, ki bi prav tako morala biti v nedeljo, je preložena za nedolocene čas. Ni pa izključeno, da bodo igrali 3. maja.

Piran 7 točk, Montebello 6, Arrigoni 5, S. Giusto 8.

Lahka atletika v Kopru

KOPER, 29. - Na lahkotletskem troybu med Tržaškim ozemljem, Puljem in Reko so zmagali tekmovalci STO, ki so dosegli 83 točk pred Reko, ki je bila druga z 78 točkami in Puljem, ki jih je nabral samo 52. Čeprav je deževalo je tekmi prisostvovalo znatno število gledalcev. Bil so priče zanimivim borbam in dobrih rezultatov, čeprav je igrišče v zelo slabem stanju.

Rezultati:

110 m z zaprekami: 1. Venturini (STO) 16.8; 2. Dvornik (Reka) 19.2.

3000 m: 1. Pelosa (Reka) 9:59.0; 2. Zomaro (STO) 10:9.0.

Skok v daljino: 1. Zetto (STO) 6.03; 2. Harčević (Pulj) 5.73.

400 m: 1. Steraj (Pulj) 53.1; 2. Čarš (Reka) 53.9.

100 m: 1. Trani (STO) 11.8; 2. Karič (Reka) 11.9.

Skok v višino: 1. Domina (Reka) 1.60; 2. Venturini (STO) 1.55.

Kopje: 1. Granella (STO) 42.30; 2. Miš (Pulj) 41.45.

800 m: Vukavšek (Reka) 2:10.2; 2. Cokadarevič (Reka) 2:10.5.

Slafeta 4x100: 1. STO: Trani, Venturini, Ravalič, Zetto 46.8; 2. Reka 49.8; 3. Pulj 50.5.

Krogla: 1. Miš (Pulj) 11.56; 2. Trani (STO) 10.66.

Prvomajski pokal

V nedeljo se je začelo tudi tekmovanje za «Prvomajski pokal». Rezultati niso nepričakovani, preseneča samo visoka zmaga Mezgeca nad Opčinom, ki v prejšnjih tekmah takih visokih porazov niso bile vajene. Izidi:

Nabrežina-Ilirija 4:3

Sv. Ivan-Devin 2:0 (1:0)

Z. V. Skedeti-Olimpija 3:2

Mezgec-Opčine 5:1 (4:0)

Predprvenstvena košarka

Tudi predprvenstvena tekmovanja v košarki so dala pričakovane rezultate. Omeniti je treba dober odpor Izole in slabo taktiko Poleta, ki je pustil, da je Sv. Kriz najprej izenačil, nato pa se zmagal.

Na kolesarski dirki «Giro del Lazov» je nepričakovano zmagal Florenzo Magni, ki je v zadnjih metrih premagal Moresca in Astruo. Fausto Coppi in Bartali sta ostala v sredini.

Dustolovčine dobrega vojaka Svejka

III. DEL u svetovni vojni

144. PREDVODI PROF. DR. FRAN BRADAC ILLUSTRAL DR. ROBERT HLAVATÝ

Vsakemu so gledala kolena iz spušenih hlač, vsak je imel jermeni okrog vratu, kakor da se hoče zdaj zdej obestiti.

V tem je bilo kajpak videti zelezno vojaško disciplino, organiziranost.

Na levem krilu je sedel Svejk in bral na odtrganem kosku papirja odlomek iz kdo ve katerega romana Ružene Jesenske. Ko je dvignil oči in nehote pogledal proti izhodu, se je začudil. Tam je stal v vsej paradi sinčojni generalmajor s svojim adjutantom, zraven pa poročnik Dub, ki jima je nekaj goreče razlagal.

Svejk se je ozrl okrog sebe. Vse je mirno sedelo naprej nad latrino, le sarže so bile nekako odrovenele.

Svejk je začutil resnost in važnost situacije.

Poskočil je takšen, kakršen je bil, s spušenimi hlačami, z jermenom okrog vratu, uporabil se v poslednjem trenutku kosček papirja in zarjovel: «Einstellen! Auf! Habacht! Rechts»